

УДК 331.556

Г. В. Дугінець*, І. Є. Реліна**

Київський національний торговельно-економічний університет, Україна,**Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна*

ДЕМОГРАФІЧНИЙ ТА КАДРОВИЙ ВИМІР МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Розглянуто питання демографічного та кадрового виміру міжнародних міграційних процесів в Україні. Визначено, що у складі світової міграційної системи Україна фігурує як країна походження, транзиту та прибуття мігрантів. В останні роки населення країни дедалі скорочується в результаті еміграції і ці втрати не компенсуються імміграцією з-за кордону. Обґрунтовано, що цільовим орієнтиром державної міграційної політики України має стати збереження інтелектуального потенціалу країни, для чого необхідно забезпечити повне фінансування оплати праці викладачів вищої школи, наукових працівників, розробку програми щодо збереження інтелектуального потенціалу країни, розвиток механізму стимулювання дослідницької діяльності та підготовки необхідної кількості кваліфікованих фахівців.

Ключові слова: міжнародна міграція, кваліфікований спеціаліст, приймаюча країна, еміграція, імміграція.

Рассмотрены вопросы демографического и кадрового измерения международных миграционных процессов в Украине. Определено, что в составе мировой миграционной системы Украина фигурирует как страна происхождения, транзита и прибытия мигрантов. В последние годы население страны продолжает сокращаться в результате эмиграции и эти потери не компенсируются иммиграцией из-за рубежа. Обосновано, что целевым ориентиром государственной миграционной политики Украины должно стать сохранение интеллектуального потенциала страны, для чего необходимо обеспечить полное финансирование оплаты труда преподавателей высшей школы, научных работников, разработку программы по сохранению интеллектуального потенциала страны, развитие механизма стимулирования исследовательской деятельности и подготовку квалифицированных специалистов в необходимом количестве.

Ключевые слова: международная миграция, квалифицированный специалист, принимающая страна, эмиграция, иммиграция.

The following article deals with demographic and human aspects of international migration in Ukraine. It is determined that Ukraine acts as a country of origin, transit and arrival of migrants in the global migration system. In the recent years the country continues to lose population as a result of emigration, and these losses are not compensated through immigration from abroad. It is proved, that the state migration policy should aim to preserve Ukraine's intellectual potential, which can be done through: full wages for university teachers, researchers; developing an intellectual potential preservation program; developing a mechanism for stimulating research activity and training specialists of asserted quality in the required quantity.

Key words: international migration, skilled specialist, host country, emigration, immigration.

Вступ. Сучасна трансформація економічної системи країни призвела до структурних зрушень і у соціальному середовищі, оскільки змінюються умови та якість життя людей. За роки незалежності процеси суспільного розвитку суттєво вплинули на демографічну ситуацію. Один із значних проявів цих змін – поширення внутрішньодержавних та міждержавних переміщень населення та трудових ресурсів. Тенденції процесу міграції населення зумовлюють характер соціалізації суспільства, впливають на формування державної політики в сфері соціального розвитку суспільства та формують нові виклики для національного суверенітету. Отже, суттєве зростання динаміки та масштабів міжнародних міграційних процесів, їх неоднозначний вплив на соціально-економічний, демографічний, етнокультурний і політичний розвиток країн, якісні трансформації

вказаного процесу визначають важливість дослідження демографічного та кадрового виміру міжнародних міграційних процесів в Україні, яка належить до числа основних донорів населення, поступаючись лише Мексиці, Індії, Російській Федерації та Китаю.

Вагомі теоретичні дослідження у сфері аналізу зовнішніх міграційних потоків та обсягів зовнішньої трудової міграції здійснили зарубіжні вчені: Р. Адамс, Дж. Борхас, Дж. Бхагваті, Ч. Дагмен, К. Зіммерманн, А. Льюїс, Д. Мессей, Дж. Пейдж, Б. Поїріне, М. Пьйоре, М. Розенцвейг, О. Старк, Л. Сяастад, Е. Тейлор, Х. Рапопорт, Д. Рата, Т. Шульц, а також російські науковці М. Денисенко, Ж. Зайончковська, В. Іонцев, І. Молодікова, В. Мукомель, Л. Рибаківський, О. Тюрюканова, Т. Юдіна та ін. Значний внесок у розвиток теоретико-методологічних підходів до вивчення міжнародної трудової міграції та керування нею здійснили вітчизняні вчені В. Євтух, Ф. Заставний, Е. Лібанова, Ю. Орловська, І. Прибиткова, М. Романюк, С. Калініна, О. Хомра. Питання державного регулювання міжнародної міграції та формування міграційної політики України досліджували О. Малиновська, С. Мосьондз, О. Піскун та ін. Аналіз соціально-економічних наслідків міжнародної трудової міграції, зокрема у сфері формування ринку праці, трудових ресурсів та обміну людським капіталом проведено в роботах І. Лапшиної, Н. Лукьянченко, А. Мокія, О. Михайлової, О. Позняка, У. Садової, М. Флейчук. Незважаючи на численні публікації з широкого спектра проблем міграції, недостатньо вивченими залишаються питання демографічного та кадрового виміру міжнародних міграційних процесів в Україні.

Постановка завдання. Поглиблене дослідження теоретико-методичних основ міжнародної міграції кваліфікованих кадрів та визначення особливостей її регулювання у контексті глобалізації дозволить запровадити нові принципи та механізми впливу на рух кваліфікованих кадрів України і, як наслідок, сприятиме прискоренню трансформаційних перетворень у країні та зростанню рівня життя населення. Тому мета роботи полягає у визначенні демографічного та кадрового виміру міжнародних міграційних процесів в Україні.

Методологічна та теоретична основа дослідження – фундаментальні положення економічної теорії, роботи вітчизняних і зарубіжних учених-економістів у сфері регулювання міжнародної міграції кваліфікованих кадрів в умовах глобалізації. У процесі дослідження застосовано діалектичний метод наукового пізнання, а також загальнонаукові та спеціальні методи дослідження (аналіз та синтез, індукція та дедукція, метод єдності історичного та логічного; компаративний підхід; статистичний та метод порівняльного аналізу; графічний). Обробку даних здійснювали на основі сучасних комп'ютерних технологій.

Інформаційна база дослідження – законодавчі та нормативно-правові акти України з питань міжнародних економічних відносин, офіційні звіти й аналітичні публікації провідних міжнародних економічних організацій, українські та зарубіжні статистичні збірники, результати досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених стосовно проблем регулювання міжнародної міграції трудових ресурсів, результати власних досліджень та спостережень автора, ресурси мережі Інтернет.

Результати. Глобальна економічна криза 2008-2009 рр. підсилила нестабільність і суперечливість ситуації у сфері міжнародної міграції. Однак вплив цього процесу на динаміку людських потоків та на розвиток загальної міграційної ситуації в різних країнах виявився неоднаковим. З огляду на результати аналізу масштабів міжнародної трудової міграції за останні десять років необхідно відзначити їх стабільно високий рівень (табл.1) [1].

Таблиця 1

Масштаби міжнародної трудової міграції

Регіон	Мігранти				Трудові мігранти			
	2000 р.		2013 р.		2000 р.		2013 р.	
	млн осіб	%	млн осіб	%	млн осіб	%	млн осіб	%
Африка	16,3	9,3	19,3	9,0	7,1	8,0	8,4	8,0
Азія	49,9	28,5	61,3	28,7	25,0	29,0	30,7	29,0
Європа	56,1	32,1	69,8	32,6	28,2	33,0	35,1	33,0
Латинська Америка	5,9	3,4	7,5	3,5	2,5	3,0	3,2	3,0
Північна Америка	40,8	23,3	50,0	23,4	20,5	24,0	25,1	24,0
Океанія	5,8	3,3	6,0	2,8	2,9	3,0	3,0	3,0
УСЬОГО	174,8	100	213,9	100	86,2	100	105,5	100

Найвищі показники міграції зареєстровано у країнах Азії (28,7 %) та Європи (32,6 %). За оцінкою ООН у 2013 р. світова чисельність міжнародних мігрантів досягла 232 млн осіб, що майже втричі більше порівняно з 1960 р. [2]. Відсоток населення планети, яке проживає за межами країн походження, за цей період зріс із 2,2 до 3,2%. Подібна оцінка і Світового банку: зараз у світі 215,8 млн жителів іноземного походження, або 3,2% населення Земної кулі, причому ця цифра, ймовірно, занижена через складність обліку іноземців без легального статусу [3]. Наразі швидка інтенсифікація міжнародної міграції та водночас урізноманітнення її складу, характеру, напрямів перетворила це явище на одне з визначальних для людства.

Сучасне економічне та соціальне середовище стає дедалі складнішим, тому держави та компанії мають постійно пристосовуватися до діяльності в умовах зростаючої інтеграції. Сьогодні економіки різних країн світу настільки тісно взаємопов'язані, що представники бізнесу, уряду та учасники галузевих ринків починають взаємодіяти між собою так, як ще кілька років тому важко було навіть уявити. Особливо це стосується співробітництва у межах формування глобального ринку кваліфікованих кадрів, оскільки більше третини (34%) роботодавців в усьому світі гостро потребують кваліфікованих співробітників [4]. Так, дослідники ManpowerGroup за результатами опитування близько 40000 роботодавців у 39 країнах за першу половину 2011 р. з'ясували, що в десятку попиту професій увійшли технічні фахівці, торгові представники, фахівці відділів продажів, інженери, робітники, директори, бухгалтери/фінансисти, IT-спеціалісти, оператори на виробництві та секретарі (персональні помічники та адміністратори). Найвищий рівень браку кваліфікованих кадрів сьогодні в Японії – там 80% підприємств мають потребу в талановитих фахівцях. Індія та Бразилія посідають 2-ге і 3-тє місця рейтингу з показниками 67% і 57% відповідно. Нестача кадрів у США також перевищує середній рівень: 52% і 7-ма позиція. Китай же займає ближче до кінця списку місце: тут тільки чверті (24%) компаній не вистачає потрібних фахівців. Одні з найнижчих показників у Іспанії (11%), Норвегії (9%) та Польщі (4%) [5].

Слід зазначити, що розвинені країни скоріше погодяться на збільшення імміграції, передусім для полегшення податкового тиску старіючих суспільств. Проте фіскальний вплив міграції дуже змінюється залежно від типу іммігрантів. Тому економічно розвинені країни вибірково ставляться до мігрантів, надають перевагу залученню кваліфікованих працівників із високою імовірністю позитивного податкового впливу, щоразу більше заохочуючи при цьому тимчасову міграцію.

Епіцентром тяжіння професіоналів були та лишаються США, тому що фундаментальна основа ефективності американської економіки – її інноваційний

потенціал і політика залучення фахівців. У США сформована розвинута багаторівнева національна інноваційна система, яка значною мірою є основа світових стандартів. Варто зазначити, що вже досить тривалий час США лідирують за рівнем витрат на НДДКР, оскільки стратегія країни націлена на науково-технічну першість. США утримують її за рахунок ресурсного забезпечення (у 2007 р. витрати на НДДКР склали 360 млрд доларів, а в 2009 р. – 385 млрд доларів [5]), високого рівня матеріально-технічної оснащеності досліджень і якості ресурсного забезпечення, динамічно вдосконалюваних механізмів взаємодії окремих елементів національної інноваційної системи, розроблених державних інструментів стимулювання науки й освіти. Це уможлиблює залучення найбільш компетентних фахівців з усього світу (частка народжених за кордоном у загальній кількості фахівців, які мають ступінь доктора природничих наук, перевищує в США 40%), а також широке використання переваг досліджень за програмами науково-технічного співробітництва. Водночас 3% народжених у США американців, які захистили докторський ступінь у галузі природничих наук, відразу ж виїжджають працювати за кордон.

Що стосується нашої країни, то у складі світової міграційної системи Україна фігурує як країна походження, транзиту та прибуття мігрантів. Загалом за офіційними даними обсяги зовнішньої еміграції з України протягом 2002-2010 рр. поступово скоротилися, однак у 2011-2013 рр. – знову почали зростати, особливо протягом 2014 р. Це можна пояснити складною ситуацією на Сході країни.

Демографічними чинниками впливу на обсяги та інтенсивність міжнародної трудової міграції вважаємо чисельність і статевовікову структуру населення територій, на яких формуються міграційні потоки, зміни структури у часі, природний та механічний рух населення. З усіх факторів, що визначають інтенсивність міжнародної трудової міграції, демографічний, з одного боку, менш впливовий, ніж, приміром, регіональні диспропорції соціально-економічного розвитку та їх наслідки щодо ситуації на ринку праці, доходів населення тощо, а з іншого, – визначальний (якщо немає населення, то немає кому мігрувати). За сучасних умов найвагомий демографічний фактор, що впливає на обсяг та інтенсивність міжнародної міграції, – старіння населення. В Україні загалом демографічні чинники міжнародної трудової міграції можна поки що розглядати переважно у площині формування міграційного потенціалу, тоді як фактичні обсяги трудової міграції з України у сучасних економічних умовах більше залежать від інших внутрішніх чинників та здатності приймаючих країн їх поглинути.

Чисельність контингенту потенційних мігрантів в Україні за останні роки була підпорядкована загальним тенденціям скорочення населення через низьку народжуваність у минулих роках. Так, між 1991 і 2013 рр. чисельність населення скоротилася з 51,7 млн до 45,4 млн осіб внаслідок стрімкого зниження народжуваності та високої смертності. Також скорочується наявне населення за рахунок виїзду за кордон у пошуках роботи, причому тимчасова трудова міграція часто стає першим кроком до еміграції. Очікують, що ця тенденція триватиме, загальна чисельність населення зменшиться ще на 10 млн осіб до 2050 р. Крім того, до 2050 р. майже половину населення становитимуть люди віком старше 45 років [6].

Протягом 1991-2012 рр. суттєво змінилася й регіональна структура трудової міграції українців. Відомо, що першими почали виїжджати за кордон мешканці тих регіонів, які межують із іншими сусідніми країнами. Але з плином часу міграційні переміщення більш рівномірно поширилися на всій території країни. Однак

диспропорції все ще зберігаються. На період 2005 – 2012 рр. більшу частку трудових мігрантів склали мешканці західного регіону – 57,4 % та 12,9 % населення працездатного віку. Для трудової міграції мешканців західного регіону характерний найширший географічний спектр. Це пов'язано з тим, що Волинська, Рівненська, Хмельницька, Тернопільська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська та Львівська області межують із європейськими державами (Польща, Угорщина та Чехія). Хоча 31,8 % трудових мігрантів із західного регіону виїздили на роботу до Російської Федерації, значна їх частина, а саме 19 % мігрантів, працювали в Італії, Чеській Республіці – 18,1 %, Польщі – 10,6 % та Угорщині – 5,5 %. Найменшу активність у зовнішній трудовій міграції виявляли жителі північного регіону, серед яких трудові мігранти склали 1,7 % працездатного населення України.

Не залишилася незміною й статевікова структура трудових мігрантів. Так, у 2012 р. чоловіки склали 67 % від загальної кількості трудових мігрантів, жінки – 3 %. Слід зазначити, що частка жінок-мігрантів зросла порівняно з 2010 р. на 9 % (24 %) [7]. У міжнародній практиці збільшення кількості жінок у міграції називають фемінізацією міжнародної міграції. Так, на 2010 р. жінки-мігранти перевищили кількість чоловіків-мігрантів у Європі – 52,6 %, Північній та Південній Америці – 50 % [8]. Жінки, які виїжджають за кордон у пошуках вищого заробітку, значно частіше, ніж чоловіки, стають жертвами порушення прав. Торгівля людьми залишається серйозною проблемою для українських жінок. Достовірного джерела щодо кількості жінок, які постраждали від торгівлі людьми, немає.

Варто зазначити, що абсолютна більшість трудових мігрантів мають вік від 20 до 49 років. Якщо чоловіки після досягнення 50-річного віку знижують міграційну активність, то серед жінок у цьому віці спостерігається доволі високий рівень участі в трудовій міграції. Згідно зі статистичними даними частка чоловіків та жінок у віці 15 – 39 років менша у 2008 р. порівняно з 2012 р., при цьому збільшилася міграція у віці від 40 до 59, як серед чоловіків на 8,9 %, так і серед жінок – 8,4 %.

Наявні зміни і в освітньо-професійній структурі трудової міграції. Раніше серед трудових мігрантів переважали особи з вищою освітою, які однак виконували за кордоном роботу, що не потребувала високого рівня підготовки. На сьогодні головні учасники трудової міграції – представники робочих професій із середнім рівнем освіти. У 2008 р. 59 % трудових мігрантів мали закінчену середню освіту, 17 % – базову чи неповну вищу, 14 % – закінчену вищу та 10 % – початкову або незакінчену середню [9]. Особливу увагу слід приділити проблемі виїзду за кордон фахівців вищої кваліфікації. Один із факторів, що зумовлює інтелектуальну міграцію, – неможливість самореалізації, зокрема впровадження науковцями своїх проєктів та розробок через низький рівень фінансування науки. До того ж розвиток і застосування нових технологій у різних галузях виробництва й областях громадського життя сприяли формуванню особливого сегмента світового ринку праці — ринку кваліфікованих кадрів.

Виходячи з поняття селективності міграцій, можна припустити, що за кордон виїхали найбільш талановиті та обдаровані вчені. Однак ця думка не повною мірою відповідає дійсності, тому що найбільш талановиті вчені – це не завжди найбільш пристосовані до практичного життя люди, які можуть легко адаптуватися до нового оточення в іншій країні, мають гарне здоров'я для пристосування до іншого клімату, психологічно гнучкі і под. Найбільшу кількість докторів наук, які виїхали за кордон, зафіксовано в 1995 р., тобто водночас із піком загальних еміграційних процесів наступного року кількість виїздів за кордон представників обох

контингентів значно зменшилася. Але більш інтенсивними темпами відбувалося подальше зменшення чисельності українських емігрантів (із докторським ступенем і без нього) в кінці минулого століття зі стабілізацією (досить низькі показники) в нинішньому столітті у порівнянні з 90-ми роками. Міграційна поведінка кандидатів наук порівняно з загальними еміграційними потоками вирізняється деякою активізацією виїздів за кордон в 1999-2001 рр. Загальна чисельність громадян України, які покинули батьківщину протягом цього періоду, продовжувала зменшуватися, хоча і набагато меншими темпами, ніж до цього періоду (1997-2000) і після нього (2003-2005).

Отже, за останні десять років (2002 – 2012) кількість зайнятих у науці та науковому обслуговуванні в цілому скоротилася майже вдвічі (з 3,7% до 1,9% у загальній структурі зайнятості). Категорія дослідників зменшилася на 52%, техніків – на 43%, допоміжного персоналу – на 53%. [10]. За більше ніж 20 років незалежності з України на постійне місце проживання та для роботи за кордоном виїхали десятки тисяч співробітників наукової сфери, основний відсоток яких становлять особи продуктивного віку (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість інтелектуальних мігрантів з України у 2010 – 2013 рр. (осіб)

	2009	2010	2011	2012	2013
Кандидати наук	65	74	88	90	96
Доктори наук	10	14	12	16	18

Слід зазначити, виїзд висококваліфікованих спеціалістів за кордон – це велика втрата коштів для країни на підготовку фахівця, а також тих коштів, які міг би принести учений, якби він залишився працювати в Україні. Виїзд одного фахівця з вищою освітою за експертними даними завдає країні близько 240 тис. доларів США збитків [16]. Однак ці втрати не відшкодовують навіть у разі повернення фахівця до України. Це пояснюють тим, що сфери зайнятості мігрантів за кордоном не потребують високої кваліфікації, тому мігранти її поступово втрачають. При цьому, якщо трудовий мігрант отримує нові знання та навички за кордоном, то, приїжджаючи на батьківщину, він не має можливості застосовувати набутий досвід через труднощі визнання зарубіжних дипломів в Україні, а це ще один аргумент того що трудовий мігрант змушений був шукати роботу за кордоном.

Якщо розглядати імміграційні потоки, то у 2012 р. в органах міграційної служби були зареєстровані 210 тис. іноземців, які проживали в Україні постійно (з них 124 тис. громадян Росії), і 102 тис. тих, хто перебував там тимчасово. Таким чином, за 10 років після перепису населення їх чисельність незначно зросла. Існує кілька каналів імміграції в Україну. Так, відповідно до Закону України «Про імміграцію» (2001 р.) щорічно оформлюють понад 20 тис. дозволів на імміграцію для постійного проживання. Більшість із них видають поза квотою (членам сімей громадян України, іноземців, які мають право на визнання належності до громадянства України, тобто вихідцям із України, а також «зарубіжним українцям», тобто іноземцям українського походження). Тільки 17% іноземців, які проживають у країні, отримали дозволи на імміграцію в рамках квоти. Отже, квоту імміграції (6-7 тис. осіб на рік), яку встановив Кабінет Міністрів України з 2002 р., ніколи не вибирали.

Наступний канал прибуття іноземців – освітня міграція. Україна увійшла до десятки лідерів на міжнародному ринку освітніх послуг. В останні роки кількість

іноземних студентів зростала приблизно на 10% щорічно. У 2012/2013 навчальному році у вузах країни навчалися 49 тис. іноземців із майже 150 країн світу, в тому числі 33% з країн СНД (більшість із Росії, Туркменістану), 16% з країн Азії (Китай, Індія, Йорданія та ін.), 16% – із африканських країн (Нігерія, Марокко), 5% – із країн Європи. Проте освітня міграція звичайно не переходить на постійну. Після завершення навчання студенти зобов'язані виїхати з країни. На відміну від багатьох європейських країн, в Україні випускники-іноземці ніяких привілеїв для отримання дозволів на працевлаштування не мають.

Трудова імміграція в Україну незначна, так у 2000 р. офіційно, тобто з дозволом на працевлаштування (роботодавець повинен отримати в державній службі зайнятості, якщо не може знайти на вітчизняному ринку праці необхідного йому спеціаліста) працювали 3,1 тис. іноземців, а в 2008 р. – 12,5 тис. Фінансово-економічна криза зумовила зменшення кількості іноземних працівників, яка на кінець 2012 р. становила 7,5 тис. Більшість з них – громадяни Росії (16,5%), Туреччини (13,3%), Польщі (6%). Іноземці також прибувають в Україну в пошуках притулку. Число біженців, які отримали відповідний статус, було найбільшим в 1998 р. (3303 особи), а на кінець 2012 р. склало 2435 осіб, понад половина з яких – афганці. Хоча щорічно іноземці подають приблизно по півтори тис. заяв про надання статусу біженця, чисельність визнаних біженців, які проживають у країні скорочується.

Частково це пов'язано з тим, що понад тисяча з них вже отримали громадянство України. Однак основна причина полягає у зміні складу шукачів притулку та значному зниженні частки позитивних рішень за їх клопотаннями. Надання статусу біженця було найвищим у 1990-ті роки у зв'язку з необхідністю врегулювати правове становище іноземців, які вже перебували в Україні, але не могли повернутися на батьківщину, в тому числі колишніх студентів, громадян нових незалежних держав, на території яких відбувалися військові дії. Однак у 2000-х рр. серед іноземців стали переважати особи, які виїхали зі своїх країн з економічних міркувань, кінцевою метою яких була Західна Європа, а Україна виступила лише як транзит, найчастіше нелегальний.

Висновки. Отже, країна продовжує втрачати населення в результаті еміграції і ці втрати не компенсує імміграція з-за кордону. Для іммігрантів Україна неприваблива через економічне становище. Крім того, канали імміграції, передбачені законодавством, украй вузькі за умов стрімкого скорочення населення України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розвитку та уточненні теоретико-практичних основ дослідження питань демографічного та кадрового виміру міжнародних міграційних процесів в Україні. Конкретні наукові результати, що характеризують новизну проведеного дослідження, полягають у визначенні основних сценаріїв інтелектуальної міграції в Україні. Так, еміграція докторів і кандидатів наук за кордон на постійне місце проживання ще має місце в сучасних умовах, однак наразі інтенсивність цих процесів набагато менша, ніж у попередньому десятилітті. Водночас розвиваються різноманітні форми міжнародного наукового співробітництва, які не супроводжуються стаціонарною еміграцією вчених зі ступенем. Українські науковці беруть участь у стажуванні за кордоном, навчаються в закордонних установах самі і навчають інших, долучаються до іноземних дослідницьких колективів і т.ін. Вітчизняні дослідники спілкуються зі своїми закордонними колегами в рамках міжнародних конференцій, семінарів і круглих столів, які проходять як в Україні, так і за її межами. Подальше розширення форм

міжнародного наукового співробітництва, залучення до нього більшої кількості талановитих дослідників сприятиме створенню позитивного іміджу української науки. Тому, участь України у міжнародній міграції кваліфікованих кадрів має передбачати еволюційний процес зближення з науково-технологічним середовищем, і цей процес потребує скорегованої дії усіх гілок влади та бізнесу, що зумовлює необхідність подальших досліджень у даному напрямку.

Практичне значення результатів дослідження полягає в визначенні цільового орієнтира державної міграційної політики України, яким має стати збереження інтелектуального потенціалу країни. Для цього необхідно забезпечити вирішення таких завдань: забезпечення фінансовими та матеріальними ресурсами розвитку науки та вищої освіти; повне фінансування оплати праці викладачів вищої школи, наукових працівників; розробка програми щодо збереження інтелектуального потенціалу країни; розвиток механізму стимулювання дослідницької діяльності і підготовки фахівців необхідної якості у необхідній кількості. Саме на визначення та обґрунтування механізмів та інструментів вирішення цих завдань повинні спрямовуватися подальші дослідження в цій науковій сфері.

Бібліографічні посилання

1. Міжнародна організація міграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iom.org.ua/en>. – Заголовок з екрана.
2. World Migration Report 2013 [Текст]. – Geneva, 2013. – 216 P.
3. Migration and Remittances Factbook 2011 [Electronic resource]. – Access mode: <http://siteresources.worldbank.org/INTLAC/Resources/Factbook2011-Ebook.pdf>. – Title from the screen.
4. Tracking global trends. How six key developments are shaping the business world [Electronic resource]. – Access mode: <http://sitic.org/wp-content/uploads/Tracking-global-trends.pdf>. – Title from the screen.
5. **Butcher, D.** Global R&D Outlook. [Electronic resource] / D. Butcher // Industry Market Trends. – 2009. – March 31. – Access mode: <http://news.thomasnet.com/IMT/archives/2009/03/global-research-and-development-outlook-forecast-2009-investment-spending-trends.html>. – Title from the screen.
6. Міграція в Україні факти і цифри, вересень 2011 р. Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iom.org.ua. – Заголовок з екрана.
7. Зовнішня трудова міграція населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://openukraine.org/doc/BK-MIGR-END.pdf>. – Заголовок з екрана.
8. **Федосова, В.** Фемінізація зовнішньої трудової міграції в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En_etei/201_8/34.pdf. – Заголовок з екрана.
9. Зовнішня трудова міграція населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://openukraine.org/doc/BK-MIGR-END.pdf>. – Заголовок з екрана.
10. Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.data.worldbank.org. – Заголовок з екрана.
11. Населення України. Трудова еміграція в Україні [Текст]. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
12. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2014) [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 3 May 2014). – Title from the screen.
13. Ukrainian truth of life (2013), «Most of the Ukraine travel abroad biological

scientists, mathematicians and physicians» [Electronic resource]. – Access mode: <http://life.pravda.com.ua/society/2013/05/9/128164/>. – Title from the screen.

14. **Троян, В.** Українські вчені за кордоном: «відплив умів» чи збагачення? [Текст] / В. Троян // Всесвіт. – 2007. – №3. – С. 133.

15. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Заголовок з екрана.

16. **Стаканов, Р. Д.** Вплив трудової еміграції на іноваційний розвиток України [Текст] / Р. Д. Стаканов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tmm/209_32/28.pdf. – Заголовок з екрана.

Надійшла до редколегії 06.04.15

УДК 339.9

О. І. Качан

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

КЕРУВАННЯ КОНЦЕНТРАЦІЄЮ ТА КОНСОЛІДАЦІЄЮ КАПІТАЛУ В МІЖНАРОДНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ БІЗНЕСІ

Проаналізовано динаміку розвитку сектора інформаційних технологій, який безпосередньо впливає на становлення інформаційного бізнесу. Запропоновано визначення понять «злиття», «поглинання», «концентрація та консолідація капіталу». Визначено й досліджено підходи керування процесом концентрації й консолідації капіталу. Значну увагу приділено способам підвищення ефективності концентрації капіталу в галузі міжнародного інформаційного бізнесу, оскільки застосування класичного орієнтованого підходу недоцільне. Детально описано цільовий підхід ефективного керування капіталом у разі його концентрації та консолідації. Проаналізовано схему організаційно-економічного механізму процесу концентрації і консолідації керування капіталом.

Ключові слова: концентрація, консолідація, злиття капіталів, поглинання, керування капіталом, інформаційний бізнес, інформаційні технології.

Проанализирована динамика развития сектора информационных технологий, который непосредственно влияет на становление информационного бизнеса. Предложено определение понятий «слияние», «поглощение», «концентрация и консолидация капитала». Определены и исследованы подходы управления процессом концентрации и консолидации капитала. Значительное внимание уделено способам повышения эффективности концентрации капитала в области международного информационного бизнеса, поскольку применение классического ориентированного подхода является нецелесообразным. Подробно описан целевой подход эффективного управления капиталом в случае его концентрации и консолидации. Проанализирована схема организационно-экономического механизма процесса концентрации и консолидации управления капиталом.

Ключевые слова: концентрация, консолидация, слияние капиталов, поглощение, управление капиталом, информационный бизнес, информационные технологии.

The dynamics of the information technology sector, which directly affects the development of information business. A definition of «merger», «absorption», «concentration and consolidation of capital». Defined and researched approaches management process of concentration and consolidation of capital. Special attention is paid to ways of improving the efficiency of capital concentration in international information business since the application classically-oriented approach is inappropriate. Described in detail targeted approach effectively manage capital in case of concentration and